

บทที่ 4

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ทำการศึกษ

4.1 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่าง(รายละเอียดในบทที่ 3) ที่ทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ราบลุ่มจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 ราย โดยสามารถแยกเกษตรกรตามพื้นที่ออกเป็น 3 กลุ่มตามระบบการผลิตพืชไร่ ดังนี้

พื้นที่ที่ 1 ประกอบไปด้วย อ.แม่ริม อ.แม่แตงและอ.สันทราย ซึ่งทั้ง 3 อำเภอมีระบบการปลูกพืชไร่เป็นแบบการปลูกพืช 3 ช่วงการผลิตในแต่ละรอบปี โดยในช่วงฤดูฝนส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า ตามด้วยการปลูกพืชช่วงที่ 2 ซึ่งเป็นพืชฤดูแล้ง พืชที่ปลูกได้แก่ พืชผักชนิดต่างๆและพืชไร่ เช่น ถั่วเหลือง มันฝรั่ง เป็นต้น และหลังจากปลูกพืชช่วงที่ 2 เกษตรกรบางรายก็จะหยุดการผลิตรอช่วงฤดูฝนในรอบปีต่อไป แต่มีเกษตรกรบางรายก็จะปลูกพืชช่วงที่ 3 ต่อ ซึ่งเป็นพืชผักเช่น ข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง เป็นต้น

พื้นที่ที่ 2 ประกอบไปด้วย อ.สันกำแพง ซึ่งอำเภอนี้มีระบบปลูกพืชแบบ 2 ช่วงการผลิตในแต่ละรอบปี ในช่วงฤดูฝนมีปลูกข้าวนาปีซึ่งเหมือนกับพื้นที่ที่ 1 แต่จะแตกต่างกันในชนิดพืชปลูกในช่วงการผลิตที่ 2 คือ เกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 มีการปลูกข้าวเจ้านาปรังหรือพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพดฝักอ่อน ยาสูบ เป็นต้น

พื้นที่ที่ 3 ประกอบไปด้วย อ.แม่วาง และอ.สันป่าตอง ซึ่ง 2 อำเภอมีระบบปลูกพืชเป็นแบบ 2 ช่วงการผลิตในแต่ละรอบปี ในช่วงฤดูฝนเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวนาปีซึ่งมีทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า และการปลูกพืชในช่วงที่ 2 มีการปลูกข้าวนาปรังหรือพืชไร่ต่างๆ เช่น หอมหัวใหญ่, ถั่วเหลือง เป็นต้น ในแต่ละพื้นที่นั้นสามารถแบ่งเกษตรกรออกตามขนาดพื้นที่ทำเกษตรผสมผสานเป็น 2 กลุ่ม คือ เกษตรกรที่มีพื้นที่น้อยกว่า 10 ไร่ กับ เกษตรกรที่มีพื้นที่มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่ ซึ่งทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังนี้

ในพื้นที่ที่ 1 มีเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่น้อยกว่า 10 ไร่จำนวน 8 ราย แบ่งเป็นเพศชาย 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.5 และเกษตรกรที่เป็นเพศหญิง 3 รายคิดเป็นร้อยละ 37.5 ส่วนเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่มีจำนวน 2 ราย ซึ่งเป็นเพศชายทั้งหมด สำหรับพื้นที่ที่ 2 มีเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่น้อยกว่า 10 ไร่จำนวน 6 ราย ซึ่งเป็นเพศชายทั้งหมด ส่วนเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่มีจำนวน 4 ราย แบ่งเป็นเพศชาย 3 รายและเพศหญิง 1

ราย คิดเป็นร้อยละ 75 และ 25 ตามลำดับ และพื้นที่ที่ 3 เกษตรกรทั้งหมดในพื้นที่นี้เป็นเพศชายทั้งหมด เกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่น้อยกว่า 10 ไร่จำนวน 7 ราย ส่วนเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่มีจำนวน 3 ราย อย่างไรก็ตามถ้าไม่แยกเกษตรกรตามพื้นที่และขนาดฟาร์มแล้ว เกษตรกรเป็นเพศชาย 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 87 เกษตรกรที่เป็นเพศหญิง 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 13 ของเกษตรกรทั้งหมด 30 คน (ตารางที่ 4.1)

เมื่อพิจารณาอายุของเกษตรกรแล้ว ในพื้นที่ที่ 1 เกษตรกรมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 46-60 ปีมากที่สุดถึง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 70 ของเกษตรกรในพื้นที่ เช่นเดียวกับพื้นที่ที่ 2 เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 46-60 ปี มีเกษตรกรจำนวน 7 คนเช่นกัน แต่ในพื้นที่ที่ 3 เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 31-45 ปี คือมีจำนวนเกษตรกร 5 คน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาช่วงอายุของเกษตรกรทั้งหมดโดยไม่แบ่งตามพื้นที่และขนาดฟาร์มแล้วปรากฏว่า เกษตรกรมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 46-60 ปี ถึง 17 คน เกษตรกรที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 61-75 ปี มีจำนวน 5 คน และเกษตรกรที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 31-45 ปี มีจำนวน 8 คน

สำหรับอายุเฉลี่ยของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 มีอายุเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 47 ปี รองลงมาคือ เกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 มีอายุเฉลี่ย 53 ปี และเกษตรกรในพื้นที่ 1 มีอายุเฉลี่ยมากที่สุดคือ 57 ปี (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.1 เพศของเกษตรกรแยกตามพื้นที่ที่ทำการศึกษ

พื้นที่	ขนาดฟาร์ม	เพศของเกษตรกร		รวม
		ชาย	หญิง	
1	น้อยกว่า 10 ไร่	5	3	8
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	2	0	2
2	น้อยกว่า 10 ไร่	6	0	6
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	3	1	4
3	น้อยกว่า 10 ไร่	7	0	7
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	3	0	3
รวม		26	4	30

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.2 ช่วงอายุของเกษตรกรแยกตามพื้นที่ที่ทำการศึกษา

พื้นที่	ขนาดฟาร์ม	ช่วงอายุของเกษตรกร			รวม
		31 - 45 ปี	46 - 60 ปี	61 - 75 ปี	
1	น้อยกว่า 10 ไร่	0	7	1	8
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	1	2
2	น้อยกว่า 10 ไร่	1	4	1	6
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	3	0	4
3	น้อยกว่า 10 ไร่	4	2	1	7
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	1	1	3
รวม		8	17	5	30

ที่มา : จากการสำรวจ

สำหรับระดับการศึกษาของเกษตรกรนั้น ส่วนใหญ่เกษตรกรมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 13.33 รองลงมา เกษตรกรมีระดับการศึกษา ม.6 หรือเทียบเท่าจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ส่วนเกษตรกรที่เหลือมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ม.3 และสูงกว่า ม.6 จำนวน 3, 2 และ 1 คน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษา จะเห็นได้ว่าในทุกพื้นที่เกษตรกรที่มีการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่ แต่มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่มีการศึกษาสูงกว่า ม.6 และมีพื้นที่ฟาร์มมากกว่า 10 ไร่ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ระดับการศึกษาของเกษตรกรแยกตามพื้นที่ที่ทำการศึกษา

พื้นที่	ขนาดฟาร์ม	ระดับการศึกษาของเกษตรกร					รวม
		ป.4	ป.6	ม.3	ม. 6หรือเทียบเท่า	สูงกว่า ม.6	
1	น้อยกว่า 10 ไร่	7	1	0	0	0	8
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	0	1	0	2
2	น้อยกว่า 10 ไร่	6	0	0	0	0	6
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	2	0	1	1	0	4
3	น้อยกว่า 10 ไร่	3	1	1	2	0	7
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	0	1	1	3
รวม		19	3	2	5	1	30

ที่มา : จากการสำรวจ

เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานจำนวน 30 รายนั้นก่อนที่เกษตรกรจะมาเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบผสมผสานกับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ เกษตรกรได้ทำกิจกรรมการเกษตรหลากหลายแบบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการทำนา ซึ่งมีเกษตรกรถึง 14 รายด้วยกัน ทำสวนมี 4 ราย และการทำงานร่วมกับทำสวนมีเกษตรกรถึง 8 ราย ส่วนเกษตรกรที่เคยทำนา ทำสวนและประมง ทำนาและเลี้ยงสัตว์ มีจำนวนอย่างละ 1 ราย โดยจะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานแล้วนั้นมีรูปแบบการผสมผสานกิจกรรมระหว่างการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีการขุดสระน้ำเพื่อเลี้ยงปลาด้วย (ตารางที่ 4.4)

โดยเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมดได้เข้าร่วมโครงการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเกษตรกรแต่ละรายเข้าร่วมโครงการไม่พร้อมกัน เกษตรกรที่มีพื้นที่ฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่ ได้มีการทำเกษตรผสมผสานมาเป็นเวลา 5 ปี จำนวน 20 รายและเป็นเวลา 7 ปีจำนวน 1 ราย ส่วนเกษตรกรที่มีพื้นที่ฟาร์มมากกว่า 10 ไร่ ได้มีการทำเกษตรผสมผสานมาเป็นเวลา 4 ปีและ 5 ปี มีจำนวนเกษตรกร 1 และ 8 รายตามลำดับ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.4 กิจกรรมการเกษตรที่ทำมาก่อนทำเกษตรผสมผสานแยกตามพื้นที่ที่ทำการศึกษา

กิจกรรมที่ทำมาก่อนการทำ เกษตรผสมผสาน	ขนาดฟาร์ม	เกษตรกรในพื้นที่			รวม
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
ทำนา	น้อยกว่า 10 ไร่	3	4	2	9
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	3	2	5
ทำสวน	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	1	2
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	1	2
ทำนา ทำสวนและประมง	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	0	1
ทำนา และเลี้ยงสัตว์	น้อยกว่า 10 ไร่	0	0	1	1
ทำนา ทำสวนและเลี้ยงสัตว์	น้อยกว่า 10 ไร่	0	0	1	1
ทำสวนและประมง	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	3	2	2	7
ทำนาและทำสวน	น้อยกว่า 10 ไร่	3	2	2	7
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	0	1
รวม		10	10	10	30

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.5 ประสิทธิภาพการทำเกษตรผสมผสานแยกตามพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ขนาดฟาร์ม	จำนวนปีที่ทำการเกษตร แบบผสมผสาน	เกษตรกรในพื้นที่			รวม
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
น้อยกว่า 10 ไร่	5 ปี	8	6	6	20
	7 ปี	0	0	1	1
มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	4 ปี	0	1	0	1
	5 ปี	2	3	3	8
	รวม	10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

การทำเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรแต่ละรายนั้น ได้รับการส่งเสริมจากหลายๆ หน่วยงาน ส่วนใหญ่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากกรมส่งเสริมการเกษตร มีจำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 56.7 เกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมพัฒนาชุมชนมี 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.7 ส่วนเกษตรกรร้อยละ 16.7 ได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมพัฒนาชุมชนและสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมพัฒนาชุมชนและกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมพัฒนาที่ดินและกรมปศุสัตว์ โดยมีเพียง 2 หน่วยงานเท่านั้นที่ทำการส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดใหญ่คือ กรมส่งเสริมการเกษตรและกรมพัฒนาชุมชน ส่วนหน่วยงานที่เหลือส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานเฉพาะเกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดเล็กน้อยกว่า 10 ไร่ (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 หน่วยงานที่ทำการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานแยกตามพื้นที่ที่ศึกษา

หน่วยงานที่ส่งเสริมเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน	ขนาดฟาร์ม	เกษตรกรในพื้นที่			รวม
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
กรมส่งเสริมการเกษตร	น้อยกว่า 10 ไร่	2	3	4	9
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	2	4	2	8
กรมพัฒนาชุมชน	น้อยกว่า 10 ไร่	2	3	2	7
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	0	1	1
สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
กรมพัฒนาชุมชนและสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
กรมพัฒนาชุมชนและกรมส่งเสริมการเกษตร	น้อยกว่า 10 ไร่	2	0	0	2
กรมพัฒนาที่ดินและกรมปศุสัตว์	น้อยกว่า 10 ไร่	0	0	1	1
	รวม	10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

เกษตรกรตัวอย่างทั้งหมดได้มีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรหรือสถาบันทางการเกษตร ซึ่งมีหลายประเภทด้วยกันและสถาบันทางการเกษตรที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกจำนวน 14 ราย อันดับรองลงมาคือ สหกรณ์การเกษตรมีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกจำนวน 8 ราย และเกษตรกรที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกทั้ง ธ.ก.ส. และสหกรณ์มีจำนวน 6 ราย (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 การเป็นสมาชิกสถาบันทางการเกษตรของเกษตรกรแยกตามพื้นที่ที่ศึกษา

การเป็นสมาชิกสถาบัน ทางการเกษตร	ขนาดฟาร์ม	เกษตรกรในพื้นที่			รวม
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
สหกรณ์การเกษตร	น้อยกว่า 10 ไร่	2	2	2	6
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	1	2
ธกส.	น้อยกว่า 10 ไร่	2	4	4	10
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	3	1	4
กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	0	1
กลุ่มเกษตรกรและธกส.	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	0	1
สหกรณ์การเกษตรและธกส.	น้อยกว่า 10 ไร่	4	0	1	5
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	0	1	1
รวม		10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

จากการที่เกษตรกรตัวอย่างได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสถาบันทางการเกษตรต่างๆ นั้น จุดมุ่งหมายอันดับแรกในการเป็นสมาชิกคือ การได้รับสินเชื่อจากสถาบันทางการเกษตรต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็น ธกส. หรือสหกรณ์การเกษตร โดยสามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานร้อยละ 80 มีการกู้เงินมาลงทุนทั้งในภาคเกษตรและนอกการเกษตร ซึ่งเกษตรกรมีการกู้ยืมเงินเฉลี่ย 121,667 บาทต่อครัวเรือน จำนวนเงินกู้ยืมที่มากที่สุดคือ 300,000 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 และมีฟาร์มขนาดใหญ่มีการกู้ยืมเงินเฉลี่ยมากที่สุดคือ 250,000 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ความสามารถในการขอกู้และจำนวนเงินที่กู้ของเกษตรกร ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา

พื้นที่	ขนาดฟาร์ม	ความสามารถในการขอกู้เฉลี่ย	จำนวนเงินกู้ในปี 2545
		ของเกษตรกร (บาท)	(บาท)
1	น้อยกว่า 10 ไร่	332,500	141,666
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	600,000	105,000
2	น้อยกว่า 10 ไร่	183,333	76,666
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	200,000	110,000
3	น้อยกว่า 10 ไร่	207,142	73,333
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	366,666	250,000
รวม		277,000	121,666

ที่มา : จากการสำรวจ

เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากการผลิตพืช สัตว์และรายได้นอกฟาร์มด้วย จะเห็นได้ว่ารายได้สุทธิของครัวเรือนของเกษตรกรจากนอกฟาร์มมีมากกว่ารายได้สุทธิของครัวเรือนจากการผลิตพืชและสัตว์ ซึ่งรายได้สุทธิของครัวเรือนของเกษตรกรเกือบทุกพื้นที่นั้นมีรายได้มากกว่า 1 แสนบาทต่อปี โดยเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ที่มีฟาร์มขนาดใหญ่มีรายได้สุทธิของครัวเรือนมากที่สุดคือเฉลี่ยปีละ 403,500 บาทต่อปี ซึ่งสามารถแยกเป็นรายได้จากการผลิตพืช 14,750 บาทต่อปี รายได้จากการผลิตสัตว์ 29,500 บาทต่อปี และมีรายได้นอกฟาร์มสุทธิ 374,000 บาทต่อปี สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่มีรายได้สุทธิของครัวเรือนเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ที่มีฟาร์มขนาดเล็กมีรายได้สุทธิของครัวเรือน 111,371 บาทต่อปี รายได้จากการผลิตพืช 18,800 บาทต่อปี ไม่มีรายได้จากการผลิตสัตว์และมีรายได้นอกฟาร์มเพียง 92,571 บาทต่อปี โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรตัวอย่างมีรายได้สุทธิของครัวเรือน 183,875 บาทต่อปี เป็นรายได้จากการผลิตพืช 23,040 บาทต่อปี รายได้จากการผลิตสัตว์ 58,875 บาทต่อปีและมีรายได้จากนอกฟาร์ม 148,116 บาทต่อปี จะเห็นได้ว่าเกษตรกรตัวอย่างที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ในพื้นที่ทำการศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ที่มีรายได้หลักมาจากการทำนอภาคเกษตรได้แก่ การรับจ้างทั่วไป ค้าขาย หรือทำงานประจำนอภาคการเกษตร ซึ่งการทำเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นที่มาของรายได้หลักของครัวเรือน แต่เป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 รายได้สุทธิจากในและนอกฟาร์มของเกษตรกร ในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่	ขนาดฟาร์ม	รายได้สุทธิ	รายได้จากพืช	รายได้จากสัตว์	รายได้นอกฟาร์ม
		ของครัวเรือน (บาท/ปี)	ของครัวเรือน (บาท/ปี)	ของครัวเรือน (บาท/ปี)	สุทธิของครัวเรือน (บาท/ปี)
1	น้อยกว่า 10 ไร่	155,987	19,342	61,666	115,937
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	153,500	25,500	110,000	18,000
2	น้อยกว่า 10 ไร่	121,666	10,333	7,000	115,333
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	403,500	14,750	29,500	374,000
3	น้อยกว่า 10 ไร่	111,371	18,800	-	92,571
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	270,668	84,002	-	214,666
รวม		183,016	23,040	58,875	148,116

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2 ทรัพยากรการผลิตที่เกษตรกรมีในการทำเกษตรผสมผสาน

4.2.1 ที่ดิน

ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการผลิตไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจากการสำรวจขนาดของพื้นที่เฉลี่ยที่เกษตรกรถือครองพบว่า ขนาดของพื้นที่ทั้งหมดเฉลี่ยมี 8.7 ไร่ โดยในพื้นที่ที่ 1 ขนาดฟาร์มใหญ่(มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่) มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยมากที่สุดคือ 15.12 ไร่ และพื้นที่ที่ 3 ขนาดฟาร์มเล็ก(น้อยกว่า 10 ไร่) มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 6.57 ไร่

โดยพื้นที่ที่ทำเกษตรผสมผสานนั้นสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 ส่วนคือ พื้นที่สำหรับทำนา ปลูกพืชผักหรือไม้ยืนต้น ปลูกไม้ผล สระน้ำ และพื้นที่อยู่อาศัย สำหรับพื้นที่ทำนาจะเห็นได้ว่าเกษตรกรพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กมีพื้นที่ทำนาเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 2.75 ไร่ และเกษตรกรในพื้นที่เดียวกันแต่เป็นฟาร์มขนาดใหญ่มีพื้นที่ทำนาเฉลี่ยมากที่สุดคือ 7.25 ไร่ ส่วนพื้นที่ทำนาเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดมีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 4.66 ไร่ต่อครัวเรือน

สำหรับพื้นที่ที่ปลูกพืชผักและไม้ยืนต้นมีเพียง 2 พื้นที่จาก 6 พื้นที่ของเกษตรกรที่ทำการศึกษา โดยเฉลี่ยแล้วมีพื้นที่ 1.5 ไร่ จากการศึกษาในส่วนพื้นที่ไม้ผลพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่มีพื้นที่ไม้ผลเฉลี่ยมากที่สุดคือ 10.75 ไร่ และพื้นที่ที่มีพื้นที่ไม้ผลน้อยที่สุดคือ พื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กซึ่งมีขนาดพื้นที่ไม้ผลเฉลี่ย 3.9 ไร่ แต่โดยเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดมีพื้นที่ไม้ผลเฉลี่ยต่อรายคือ 4.87 ไร่

ที่ดินที่เกษตรกรมีอยู่จะขุดสระน้ำเพื่อที่ทำการเลี้ยงสัตว์น้ำและนำไปใช้ในการเพาะปลูกพืชต่างๆ โดยเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดมีพื้นที่สระน้ำเฉลี่ย 1.11 ไร่ แต่หากจะพิจารณาเป็นพื้นที่แล้ว พื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีพื้นที่สระน้ำเฉลี่ยสูงสุดคือ 4.5 ไร่ ซึ่งแตกต่างกับพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กที่มีพื้นที่สระน้ำเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีพื้นที่สระน้ำเฉลี่ยเพียง 0.46 ไร่ พื้นที่ส่วนสุดท้ายที่เกษตรกรมีอยู่จะเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะเลี้ยงสัตว์เช่น ไก่เนื้อพันธุ์พื้นเมือง, วัวเนื้อ, สุกร และกบเป็นต้น จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ที่ 3 ทั้งฟาร์มขนาดเล็กและฟาร์มขนาดใหญ่ไม่มีพื้นที่ที่อยู่อาศัยรวมอยู่กับพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรจะมีพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่อยู่ร่วมกับพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน 0.77 ไร่ (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 พื้นที่เฉลี่ยทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร ในแต่ละพื้นที่ทำการศึกษ

พื้นที่ที่	ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน (ไร่)	พื้นที่ทำนาเฉลี่ย (ไร่)	พื้นที่พืชผัก/ไม้ยืนต้น (ไร่)	พื้นที่ไม้ผล (ไร่)	พื้นที่อยู่อาศัย (ไร่)	พื้นที่สระน้ำ (ไร่)	
1	ขนาดเล็ก	7.03	4.00	2.00	3.91	0.66	1.25
	ขนาดใหญ่	15.12	6.00	-	6.00	1.62	4.50
2	ขนาดเล็ก	6.95	2.75	-	4.33	0.41	0.75
	ขนาดใหญ่	11.00	7.25	1.00	3.00	0.50	1.12
3	ขนาดเล็ก	6.57	4.33	-	4.28	-	0.46
	ขนาดใหญ่	14.50	4.50	-	10.75	-	0.75
รวม	8.72	4.66	1.50	4.87	0.77	1.11	

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.2 แรงงาน

ในการทำการเกษตรทรัพยากรที่สำคัญที่ต้องใช้คือ แรงงาน ซึ่งแรงงานที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกภายในครัวเรือนของเกษตรกรเอง ทั้งนี้จะมีแรงงานมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จากการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่า เกษตรกรตัวอย่างร้อยละ 33.33 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดอยู่ 4 คนต่อครัวเรือน รองลงมาคือ มีจำนวนสมาชิก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 เมื่อพิจารณาเป็นพื้นที่ทำการศึกษพบว่า เกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมีสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุดถึง 7 คนแต่มีเพียง 1 ครัวเรือน (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนแยกตามขนาดฟาร์มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน(คน)	ขนาดฟาร์ม	พื้นที่			รวมเกษตรกร (ราย)
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
2	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	1	2
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	1	2
3	น้อยกว่า 10 ไร่	2	1	2	5
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	0	1	1
4	น้อยกว่า 10 ไร่	2	3	3	8
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	1	0	2
5	น้อยกว่า 10 ไร่	2	1	1	4
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	0	1	1
6	น้อยกว่า 10 ไร่	0	1	0	1
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	3	0	3
7	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
	รวม	10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงครัวเรือนละ 2 คนมีมากที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงครัวเรือนละ 3 คน (ตารางที่ 4.12) และครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นเพศชายครัวเรือนละ 1 คนมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นเพศชายครัวเรือนละ 2 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่าครัวเรือนหนึ่งๆ มีสมาชิกเป็นเพศชายเพียง 1 คน การมีสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องที่สำคัญเนื่องจากจะเป็นแรงงานหลักของครัวเรือนที่จะทำการเกษตร แต่จะเห็นได้ว่ามีสมาชิกจำนวนที่น้อยมาก (ตารางที่ 4.13)

จากสมาชิกในครัวเรือนข้างต้น สมาชิกทุกคนไม่ได้เป็นแรงงานในภาคการทำเกษตรทั้งหมด จะมีสมาชิกเพียงบางคนในครัวเรือนที่เป็นแรงงานในภาคเกษตร โดยจะมีทั้งที่เป็นแรงงานที่ทำงานแบบเต็มเวลาหรือทำงานเป็นบางเวลาเท่านั้น ซึ่งทั้งสองแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

แรงงานในครัวเรือนที่ทำงานเต็มเวลาครัวเรือนละ 1 คน มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาคือ ครัวเรือนที่มีแรงงานเต็มเวลา 2 และ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และ 6.67 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แรงงานที่เป็นแรงงานหลักจริงๆ ที่ดูแลฟาร์มตลอดโดยทำงานแบบเต็มเวลามีเพียง 1 คนเท่านั้น (ตารางที่ 4.14) สำหรับสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานเป็นบางเวลามีเพียง 9 ครัวเรือนจาก 30 ครัวเรือน เท่านั้นที่มีสมาชิกบางคนมาช่วยทำเกษตรเป็นบางเวลาและบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.12 จำนวนสมาชิกที่เป็นเพศหญิงในครัวเรือนแยกตามขนาดฟาร์มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

สมาชิกหญิงในครัวเรือน(คน)	ขนาดฟาร์ม	พื้นที่			รวมเกษตรกร (ราย)
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
1	น้อยกว่า 10 ไร่	0	1	2	3
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	2	3
2	น้อยกว่า 10 ไร่	4	3	1	8
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	2	1	4
3	น้อยกว่า 10 ไร่	3	2	4	9
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	0	1
4	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
5	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	0	1
รวม		10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.13 จำนวนสมาชิกที่เป็นเพศชายในครัวเรือนแยกตามขนาดฟาร์มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

สมาชิกชายในครัวเรือน(คน)	ขนาดฟาร์ม	พื้นที่			รวมเกษตรกร (ราย)
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
0	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
1	น้อยกว่า 10 ไร่	4	2	5	11
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	1	1	3
2	น้อยกว่า 10 ไร่	1	2	2	5
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	1	1	3
3	น้อยกว่า 10 ไร่	2	1	0	3
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	1	2
4	น้อยกว่า 10 ไร่	0	1	0	1
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	1	0	1
รวม		10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.14 จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ทำงานเต็มเวลาแยกตามขนาดฟาร์มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

แรงงานในครัวเรือนที่ทำงานเต็มเวลา (คน)	ขนาดฟาร์ม	พื้นที่			รวมเกษตรกร (ราย)
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
1	น้อยกว่า 10 ไร่	3	2	6	11
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	2	2	5
2	น้อยกว่า 10 ไร่	4	4	1	9
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	0	2	1	3
3	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	1	0	0	1
รวม		10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.15 จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ทำงานบางเวลาแยกตามขนาดฟาร์มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

แรงงานในครัวเรือนที่ทำงานบางเวลา (คน)	ขนาดฟาร์ม	พื้นที่			รวมเกษตรกร (ราย)
		พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	
0	น้อยกว่า 10 ไร่	6	3	3	12
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	2	4	3	9
1	น้อยกว่า 10 ไร่	1	3	2	6
2	น้อยกว่า 10 ไร่	0	0	2	2
4	น้อยกว่า 10 ไร่	1	0	0	1
รวม		10	10	10	30

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.3 ทุนการผลิต

ทุนที่ใช้ในการผลิตของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ในการศึกษาคั้งนี้ ได้กำหนดให้ทุนที่เกษตรกรใช้ในการผลิตนั้นมาจากการกู้ยืมเงิน ส่วนเงินที่ได้มาจากกิจกรรมนอกเกษตรนั้นจะใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ เกษตรกรที่ทำกรเกษตรผสมผสานในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่ใช้ทุนการผลิตมากที่สุด คือใช้ทุนการผลิตเท่ากับ 105,000 บาท รองลงมาคือ เกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่ เกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก เกษตรกรพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่ เกษตรกรพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก และเกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก ตามลำดับ ซึ่งจะใช้ทุนการผลิตดังนี้ 100,000 85,000 60,000 53,333 และ 36,666 บาท ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 ทุนการผลิตของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา

พื้นที่	ขนาดฟาร์ม	ทุนการผลิต (บาท)
1	น้อยกว่า 10 ไร่	85,000
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	105,000
2	น้อยกว่า 10 ไร่	53,333
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	60,000
3	น้อยกว่า 10 ไร่	36,666
	มากกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	100,000
รวม		68,333

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3 ลักษณะกิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรตัวอย่างที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ในพื้นที่ทำการศึกษากว่า 3 พื้นที่ที่มีรายได้หลักเป็นการทำงานนอกภาคเกษตร ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป ค้าขาย หรือทำงานประจำนอกภาคการเกษตร ซึ่งการทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นที่มาของรายได้หลักของครัวเรือน แต่เป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน ซึ่งการทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรนั้น มีกิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ด้วย เกษตรกรในแต่ละพื้นที่จะมีการผลิตที่แตกต่างกันดังนี้

1. ลักษณะกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก

เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กซึ่งมีพื้นที่น้อยกว่า 10 ไร่มีกิจกรรมผลิตพืชในส่วนของพื้นที่นาคือ ในช่วงฤดูฝน(เดือนสิงหาคม-พฤศจิกายน)จะเป็นการปลูกข้าวนาปี โดยสามารถปลูกได้ทั้งข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่ใช้บริโภคในครัวเรือน แล้วเมื่อผลผลิตข้าวมีมากกว่าการบริโภคในครัวเรือนก็จะจำหน่ายข้าวส่วนที่เกินจากการบริโภค (ดังแผนภาพที่ 4.1)

สำหรับพื้นที่ไม้ยืนต้นหรือพืชผักในการทำการเกษตรแบบผสมผสานนั้น มีการปลูกพืชที่ให้ผลผลิตระยะสั้นได้แก่ กลัวยหอมทอง กลัวยน้ำว่า ชะอม มะละกอ และฝรั่ง ส่วนพื้นที่ที่เป็นสวนจะเป็นการปลูกไม้ผลที่ให้ผลผลิตในระยะเวลาหลังจากการปลูกไปแล้ว 3-4 ปีเป็นต้นไป เช่น ลำไย มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงโชคอนันต์ มะพร้าว ส้มโอและกะท้อน ซึ่งจากการศึกษานั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะได้รับการขายผลผลิตไม้ผลในปี พ.ศ.2545 เป็นปีแรก

ส่วนกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์นั้น เกษตรกรมีการเลี้ยงทั้งสัตว์น้ำและสัตว์บก ซึ่งการเลี้ยงสัตว์น้ำนั้นเป็นการเลี้ยงปลานิล ในพื้นที่สระน้ำที่มีการขุดไว้อยู่แล้ว แล้วมีการเลี้ยงไก่เนื้อพันธุ์พื้นเมืองและสุกรในส่วนของพื้นที่อยู่อาศัย โดยเกษตรกรจะนำไก่เนื้อพันธุ์พื้นเมืองและปลานิลมาบริโภคในครัวเรือนบ้างแล้วบางส่วนก็นำออกจำหน่ายเป็นรายได้ ส่วนสุกรจะเลี้ยงไว้เพื่อจำหน่ายเพียงอย่างเดียว โดยรวมแล้วแผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก จะแสดงได้ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก

พื้นที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พื้นที่นา									← ข้าวเหนียวนาปี →			
									← ข้าวเจ้านาปี →			
พื้นที่ไม้ยืนต้น												
พื้นที่สวน												
พื้นที่สระน้ำ												
พื้นที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์												

ที่มา : จากการสำรวจ

2. ลักษณะกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่

กิจกรรมการผลิตพืชในพื้นที่ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกเพียงข้าวเหนียวนาปีเท่านั้น ซึ่งผลิตข้าวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน โดยการปลูกข้าวเหนียวนาปีจะมีการผลิตในช่วงเดือนสิงหาคมและเก็บเกี่ยวในเดือนพฤศจิกายน ส่วนพื้นที่ไม้ยืนต้นหรือพืชผักมีการปลูกพืชผักสวนครัวได้แก่ ผักกวางตุ้ง และถั่วฝักยาว ไว้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายด้วย ซึ่งมีการปลูกผักกวางตุ้งในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ และถั่วฝักยาวสามารถปลูกได้ตลอดปี โดยสามารถปลูกได้ 2-3 รุ่น แล้วมีการปลูกพืชยืนต้นได้แก่ กลัวยน้ำว่า ต้นปาล์มประดับ และต้นสัก สำหรับพื้นที่ไม้ผลนั้นจะมีปลูกลำไยเพียงชนิดเดียว

กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในกลุ่มนี้ มีการเลี้ยงปลานิลไว้บริโภคและจำหน่ายแล้วยังมีการเลี้ยงวัวเนื้อซึ่งเลี้ยงไว้จำหน่ายอย่างเดียว สามารถเลี้ยงวัวได้ปีละ 1 รุ่น อย่างไรก็ตามเกษตรกรในพื้นที่นี้ ฟาร์มขนาดใหญ่บางรายยังมีรายได้จากส่วนอื่นที่ไม่ได้มาจากการผลิตของตัวเอง แต่เป็นผลผลิตที่เป็นผลพลอยได้จากการมีสระน้ำ ซึ่งได้แก่ ผักบึงและดอกบัวหลวง ที่มีอยู่ในสระน้ำ โดยรวมแล้วสามารถเขียนแผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่ได้ดังนี้ (ภาพที่ 4.2)

ภาพที่ 4.2 แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่

พื้นที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พื้นที่นา									ข้าวเหนียวนาปี			
พื้นที่ไม่ย่นดินหรือพืชผัก			กล้วยน้ำว้า, ต้นปาล์มประดับ, ผักกวางตุ้ง, ถั่วฝักยาว, ต้นสัก									
พื้นที่สวน						ลำไย						
พื้นที่สระน้ำ											ปลานิล	
พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์							วัวเนื้อ					

ที่มา : จากการสำรวจ

3. ลักษณะกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก

การผลิตพืชของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่อำเภอสนักำแพง ฟาร์มขนาดเล็กนั้น มีการผลิตพืช 2 ฤดูกาลผลิต ในช่วงแรกจะเป็นช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน เป็นการปลูกข้าวนาปีซึ่งสามารถปลูกได้ทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ในช่วงสองจะเป็นการผลิตช่วงฤดูแล้งคือตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายน มีการปลูกยาสูบ

ส่วนพื้นที่ของฟาร์มที่เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลนั้นมีการปลูกลำไยและมะม่วงโชคอนันต์เพียง 2 ชนิดเท่านั้น สำหรับพื้นที่ไม่ย่นดินนั้นจะปลูกต้นสักเท่านั้น ซึ่งไม้สักเป็นพืชที่ยังไม่ให้เกิดผลผลิตในระหว่างการศึกษารั้งนี้ สำหรับการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรในกลุ่มนี้มีการเลี้ยงปลานิลและวัวเนื้อเหมือนกับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่ แต่เกษตรกรในพื้นที่นี้ไม่มีรายได้จากพืชผักในสระน้ำของตัวเอง ซึ่งแผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก แสดงได้ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก

พื้นที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พื้นที่นา		ยาสูบ	→						←	ข้าวเหนียวนาปี	→	←
									←	ข้าวเจ้านาปี	→	
พื้นที่ไม้ยืนต้น	←					ต้นสัก						→
พื้นที่สวน	←					ลำไย, มะม่วง	โชคอนันต์					→
พื้นที่สระน้ำ		→										←
												ปลาไน
พื้นที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์	←					วัวเนื้อ						→

ที่มา : จากการสำรวจ

4. ลักษณะกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่

การผลิตพืชของเกษตรกรในกลุ่มนี้ ในส่วนของพื้นที่นามีการผลิตพืช 2 ฤดูกาลผลิต ซึ่งฤดูกาลผลิตแรกคือเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน เป็นการปลูกข้าวเหนียวนาปี ส่วนฤดูกาลผลิตที่สองคือเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน เป็นการปลูกข้าวเจ้านาปรัง ส่วนพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ไม้ยืนต้นหรือพืชผักมีการปลูกกล้วยน้ำว้า ต้นสัก มะละกอและตะไคร้ สำหรับพื้นที่ไม้ผลนั้นจะผลิตไม้ผลชนิดเหมือนกับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กคือ ปลูกลำไยและมะม่วง โชคอนันต์

สำหรับการผลิตสัตว์ มีการเลี้ยงปลาไน วัวเนื้อ สุกรและกบนา ซึ่งการเลี้ยงสุกรนั้นจะใช้เวลาประมาณ 5 เดือนคือจะเลี้ยงในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน และการเลี้ยงกบนาจะใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 3 เดือนโดยจะเลี้ยงในช่วงฤดูฝนคือเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ซึ่งโดยรวมแล้ว แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่สามารถแสดงได้ในภาพที่ 4.4

All rights reserved

ภาพที่ 4.4 แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่

พื้นที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พื้นที่นา	ข้าวเจ้านาปรัง							ข้าวเหนียวนาปี				
พื้นที่ไม้ยืนต้น				กล้วยน้ำว้า, มะละกอ, ตะไคร้, ต้นสัก								
พื้นที่สวน				ลำไย, มะม่วง, ไซคอนันต์								
พื้นที่สระน้ำ											ปลานิล	
พื้นที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์						วัวเนื้อ						
			สุกร					กบ				

ที่มา : จากการสำรวจ

5. ลักษณะกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก

การผลิตพืชของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีการผลิตพืชในส่วนพื้นที่นาเหมือนกับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่คือมีการผลิตพืช 2 ฤดูกาลผลิต ซึ่งฤดูกาลผลิตแรกคือเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน เป็นการปลูกข้าวเหนียวนาปี ส่วนฤดูกาลผลิตที่สองคือเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน เป็นการปลูกข้าวเจ้านาปรัง

ส่วนพื้นที่ไม้ยืนต้นหรือพืชผักมีการปลูกกล้วยน้ำว้า ต้นสัก และชะอม ส่วนพื้นที่ไม้ผลจะมีการปลูกไม้ผลเหมือนกับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่ คือ ลำไยและมะม่วงไซคอนันต์ แต่มีชนิดไม้ผลที่เพิ่มขึ้นมาคือ มะม่วงน้ำดอกไม้ มะพร้าว และกะทอน สำหรับพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตสัตว์นั้น เกษตรกรมีการเลี้ยงปลานิลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งสามารถแสดงแผนการผลิตพืชและสัตว์ในรอบปีของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กได้ ในภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก

พื้นที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พื้นที่นา	ข้าวเจ้านาปรัง								ข้าวเหนียวนาปี			
พื้นที่ไม้ยืนต้น				กล้วยน้ำว้า, มะละกอ, ชะอม, ต้นสัก								
พื้นที่สวน			ลำไย, มะม่วงโชคอนันต์, มะม่วงน้ำดอกไม้, มะพร้าว, กะท้อน									
พื้นที่สระน้ำ											ปลาtilapia	

ที่มา : จากการสำรวจ

6. ลักษณะกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่

การผลิตพืชของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่นี้ ในส่วนของพื้นที่นา มีการผลิตพืช 1 ฤดูกาลผลิตคือช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน โดยเป็นการปลูกข้าวเหนียวนาปี ซึ่งปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนพื้นที่ไม้ยืนต้นหรือพืชผักจะมีการปลูกกล้วยน้ำว้าและกล้วยหอมทอง ส่วนพื้นที่ไม้ผลมีการปลูกลำไย มะพร้าว ส้มโอ กะท้อน และขนุน สำหรับพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตสัตว์นั้น เกษตรกรจะมีการเลี้ยงปลา Tilapia เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งสามารถแสดงแผนการผลิตพืชและสัตว์ในรอบปีของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่ได้ ในภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 แผนการผลิตพืชและสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่

พื้นที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พื้นที่นา									ข้าวเหนียวนาปี			
พื้นที่ไม้ยืนต้น					กล้วยน้ำว้า, กล้วยหอมทอง							
พื้นที่สวน			ลำไย, มะพร้าว, กะท้อน, ส้มโอ, ขนุน									
พื้นที่สระน้ำ											ปลา Tilapia	

ที่มา : จากการสำรวจ

4.4 ต้นทุนและผลตอบแทน

4.4.1 พืชอายุสั้น(ข้าว,พืชไร่)

การศึกษาในครั้งนี้ แบ่งพืชอายุสั้นเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ พืชในฤดูฝนและพืชในฤดูแล้ง ซึ่งพืชในฤดูฝนจะประกอบไปด้วยข้าวเหนียวนาปี และข้าวเจ้านาปี ส่วนพืชฤดูแล้งจะประกอบไปด้วยข้าวเจ้านาปรังและยาสูบ เมื่อพิจารณาถึงต้นทุนของการผลิตพืชอายุสั้น จะจำแนกเป็นต้นทุนผันแปรทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด และต้นทุนคงที่

4.4.1.1 พืชอายุสั้นฤดูฝน

ต้นทุนสำหรับพืชที่ปลูกในฤดูฝนจะเห็นได้ว่า ในทุกพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวเหนียวนาปีเป็นหลัก และมีบางพื้นที่ที่ปลูกข้าวเจ้านาปีด้วยคือ เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กและเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก เมื่อพิจารณาด้านต้นทุนข้าวเหนียวนาปีแล้วพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนทั้งหมดต่อไร่สูงสุดคือ 3,140 บาท และพื้นที่ที่มีต้นทุนต่อไร่ต่ำที่สุดคือ เกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่ โดยมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 2,300 บาทต่อไร่ สำหรับต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของข้าวเหนียวนาปีนั้น เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่มีต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดสูงสุดคือ 2,113 บาทต่อไร่ ส่วนต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของข้าวเหนียวนาปีนั้น เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดน้อยที่สุดคือ 1,533 บาทต่อไร่ ส่วนต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสดของข้าวเหนียวนาปีของเกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนสูงสุด 1,305 บาทต่อไร่ และต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสดของข้าวเหนียวนาปีในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีต้นทุนต่ำที่สุดคือ 400 บาทต่อไร่ สำหรับต้นทุนคงที่ของข้าวเหนียวนาปีในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนสูงที่สุดคือ 250 บาทต่อไร่ และต้นทุนคงที่ต่ำสุดของข้าวเหนียวนาปีอยู่ในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่คือ 21 บาทต่อไร่

สำหรับผลตอบแทนสุทธิของข้าวเหนียวนาปีนั้นเห็นได้ว่า พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่ให้ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดสูงที่สุดคือ 1,189 บาทต่อไร่ ส่วนพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กให้ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดน้อยที่สุดคือ -43 บาทต่อไร่ แต่เมื่อพิจารณาผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของข้าวเหนียวนาปีแล้วพบว่า ในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กให้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดสูงที่สุดคือ 1,825 บาทต่อไร่ ส่วนพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่ให้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดน้อยที่สุดคือ 413 บาทต่อไร่

ส่วนข้าวเจ้านาปีที่ปลูกในฤดูฝนมีเพียง 2 พื้นที่ที่ปลูกเท่านั้นดังที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กมีผลตอบแทนทั้งหมดจากข้าวเจ้านาปีสูงกว่าพื้นที่ที่ 1

ฟาร์มขนาดเล็ก ประมาณ 600 บาทต่อไร่ โดยมีต้นทุนทั้งหมดไม่แตกต่างกันมากนักใน 2 พื้นที่ที่นี้ ซึ่งต้นทุนทั้งหมดจะประมาณ 3,100-3,400 บาทต่อไร่ สำหรับต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กมากกว่าพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก อยู่ 1,000 บาทต่อไร่ แต่ในทางกลับกันต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสดพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมากกว่าพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กเท่ากับ 681 บาทต่อไร่ สำหรับผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดของข้าวเจ้านาปีของพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก 319 บาทต่อไร่ ส่วนผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดของข้าวเจ้านาปีของพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กเท่ากับ 5 บาทต่อไร่ แต่เมื่อพิจารณาผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของข้าวเจ้านาปีของพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กได้ผลตอบแทนเท่ากับ 1,421 บาทต่อไร่ ส่วนผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของข้าวเจ้านาปีของพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กได้ผลตอบแทนเท่ากับ 1,134 บาทต่อไร่

4.4.1.2 พืชอายุสั้นฤดูแล้ง

พืชอายุสั้นฤดูแล้งประกอบไปด้วยพืช 2 ชนิดคือ ข้าวเจ้านาปรังและยาสูบ ซึ่งการปลูกข้าวเจ้านาปรังนั้นมีเพียง 2 พื้นที่ที่ทำการปลูก คือ พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่และพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก ส่วนยาสูบมีเพียงพื้นที่เดียวเท่านั้นที่ปลูกคือ พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก โดยมีต้นทุนและผลตอบแทนดังนี้

ต้นทุนของข้าวเจ้านาปรังนั้นเมื่อพิจารณาด้านต้นทุนทั้งหมดของข้าวเจ้านาปรังในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่และพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กคือ 2,437 และ 2,387 บาทต่อไร่ตามลำดับ ส่วนต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของข้าวเจ้านาปรังแล้วพบว่า พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่ 2,125 บาทต่อไร่และพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก 750 บาทต่อไร่ ส่วนต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสดของข้าวเจ้านาปรัง พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่มีต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด 188 บาทต่อไร่และพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด 1,425 บาทต่อไร่

ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดของข้าวเจ้านาปรัง ของพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่มีผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมด 63 บาทต่อไร่ ส่วนพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดของข้าวเจ้านาปรังเท่ากับ 658 บาทต่อไร่ ส่วนผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่เท่ากับ 375 บาทต่อไร่ ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กเท่ากับ 2,295 บาทต่อไร่

สำหรับต้นทุนยาสูบมีเพียงพื้นที่เดียวคือ พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 3,895 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,909 บาทต่อไร่และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,882 บาทต่อไร่ ส่วนผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 2,104 บาทต่อไร่ ส่งผลให้ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดมีค่าเท่ากับ 4,091 บาทต่อไร่

ตารางที่ 4.17 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตพืชอายุสั้นของเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมในพื้นที่ 1 และพื้นที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก

กลุ่มเกษตรกร	พื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก		พื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก		หน่วย : บาท/ไร่
	ค่าเฉลี่ยรายปี	ค่าเฉลี่ยรายปี	ค่าเฉลี่ยรายปี	ค่าเฉลี่ยรายปี	
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)	5.25	5.50	5.00	5.20	10.00
ผลผลิตทั้งหมด (กก./ไร่)	590.00	566.67	458.33	687.14	600.00
ผลตอบแทนทั้งหมด(บาท/ไร่)	3,097.50	3,116.67	2,291.67	3,573.14	6,000.00
ต้นทุนทั้งหมด(บาท/ไร่)	3,140.75	3,112.22	2,300.00	2,613.90	3,895.45
ต้นทุนแปรปร(บาท/ไร่)	2,890.75	2,962.22	2,279.17	2,444.61	3,790.91
ต้นทุนแปรปรที่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	1,585.75	1,695.56	1,879.17	1,748.19	1,909.09
ต้นทุนแปรปรที่ไม่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	1,305.00	1,266.67	400.00	696.43	1,881.82
ต้นทุนคงที่(บาท/ไร่)	250.00	150.00	20.83	169.29	104.55
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนแปรปร(บาท/ไร่)	206.75	154.44	12.50	1,128.53	2,209.09
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนแปรปรที่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	1,511.75	1,421.11	412.50	1,824.96	4,090.91
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนแปรปรที่ไม่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	1,792.50	1,850.00	1,891.67	2,876.71	4,118.18
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมด(บาท/ไร่)	-43.25	4.44	-8.33	959.24	2,104.55

ที่มา : จากการศึกษา

ตารางที่ 4.18 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตพืชอายุสั้นของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ 2 พารมขนาดใหญ่อและพื้นที่ที่ 3

กลุ่มเกษตรกร	พื้นที่ที่ 2 พารมขนาดใหญ่อ			พื้นที่ที่ 3 พารมขนาดใหญ่อ			หน่วย : บาท/ไร่
	จำนวนปี	จำนวนไร่	พื้นที่ที่ 2 พารมขนาดใหญ่อ	จำนวนปี	จำนวนไร่	พื้นที่ที่ 3 พารมขนาดใหญ่อ	
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)	5.33		5.00	6.00	7.00		6.00
ผลผลิตทั้งหมด (กก./ไร่)	682.76		500.00	528.57	435.00		577.78
ผลตอบแทนทั้งหมด(บาท/ไร่)	3,641.38		2,500.00	3,171.43	3,045.00		3,466.67
ต้นทุนทั้งหมด(บาท/ไร่)	2,452.66		2,437.50	2,768.57	2,387.25		2,827.22
ต้นทุนแปร(บาท/ไร่)	2,384.83		2,312.50	2,540.00	2,175.00		2,596.67
ต้นทุนแปรที่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	1,950.34		2,125.00	1,532.86	750.00		2,113.33
ต้นทุนแปรที่ไม่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	434.48		187.50	1,007.14	1,425.00		483.33
ต้นทุนคงที่(บาท/ไร่)	67.83		125.00	157.14	212.25		230.56
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนแปร(บาท/ไร่)	1,256.55		187.50	631.43	870.00		870.00
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนแปรที่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	1,691.03		375.00	1,638.57	2,295.00		1,353.33
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนแปรที่ไม่เป็นเงินสด(บาท/ไร่)	3,206.90		2,312.50	2,164.29	1,620.00		2,983.33
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมด(บาท/ไร่)	1,188.72		62.50	402.86	657.75		639.44

ที่มา : จากการศึกษาจริง

4.4.2 พืชยืนต้น

เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานมีกิจกรรมการปลูกพืชยืนต้นในพื้นที่ของตนเอง จากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างนั้น เกษตรกรเกือบทุกพื้นที่และทุกขนาดฟาร์มจะมีกิจกรรมการปลูกพืชยืนต้น ซึ่งพืชยืนต้นพวกนี้จะเป็นพืชที่เริ่มให้ผลผลิตในระยะเวลาปีที่ 1-2 หลังการปลูก จากเกษตรกรตัวอย่างนั้นมีเกษตรกรอยู่ 1 กลุ่มที่ไม่มีกิจกรรมการปลูกพืชยืนต้นเลยนั่นก็คือ เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก ในการศึกษามีการพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทนของกิจกรรมการปลูกพืชยืนต้น สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมีการปลูกพืชยืนต้นอยู่ 5 ชนิดด้วยกันคือ ฝรั่ง ชะอม กล้วยหอมทอง กล้วยน้ำว่า และมะละกอ เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกพืชยืนต้นอยู่ 2 ชนิดคือ ต้นปาล์มประดับและกล้วยน้ำว่า แต่เกษตรกรในกลุ่มนี้จะมีใช้พื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้นนี้ปลูกพืชผักสวนครัวด้วย โดยมีการปลูกถั่วฝักยาวและผักกวางตุ้ง ส่วนเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกพืชยืนต้นอยู่ 3 ชนิดคือ ตะไคร้ มะละกอและกล้วยน้ำว่า เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีการปลูกพืชยืนต้นอยู่ 3 ชนิดคือ กล้วยน้ำว่า มะละกอและชะอม สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกพืชยืนต้นอยู่ 2 ชนิดคือ กล้วยหอมทองและกล้วยน้ำว่า

เมื่อพิจารณาด้านต้นทุนและผลตอบแทนของพืชยืนต้นแล้วพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กทำการปลูกฝรั่งมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 87 บาทต่อต้น และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 33 บาทต่อต้น ส่วนการปลูกชะอมนั้นมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 78 บาทต่อต้นและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 112 บาทต่อต้น ส่วนกล้วยหอมทองมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 38 บาทต่อต้นและผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 94 บาทต่อต้น ส่วนกล้วยน้ำว่ามีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 17 บาทต่อต้นและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 13 บาทต่อต้น ส่วนมะละกอมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 54 บาทต่อต้นและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 196 บาทต่อต้น (ตารางที่ 4.19)

สำหรับเกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกทั้งพืชผักและพืชยืนต้น สำหรับพืชผักนั้นจะมีถั่วฝักยาวและผักกวางตุ้ง โดยพื้นที่ที่ปลูกจะมีพื้นที่ 50 ตารางวา ซึ่งต้นทุนทั้งหมดของถั่วฝักยาวเท่ากับ 515 บาทต่อ 50 ตร.ว. และได้ผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 585 บาทต่อ 50 ตร.ว. ส่วนผักกวางตุ้งมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 334 บาทต่อ 50 ตร.ว. และจะได้ผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 516 บาทต่อ 50 ตร.ว. ในส่วนของพืชยืนต้นนั้นเกษตรกรมีการปลูกต้นปาล์มประดับ ซึ่งจะมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 46 บาทต่อต้นและผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 4 บาทต่อต้น ส่วนกล้วยน้ำว่ามีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 4 บาทต่อต้นและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 21 บาทต่อต้น (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.19 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกพืชยืนต้นของเกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก

หน่วย : บาท/ตัน

รายการ	พืชยืนต้น				
	ฝรั่ง	ชะอม	กล้วยหอมทอง	กล้วยน้ำว้า	มะละกอ
หน่วย:	ตัน	ตัน	ตัน	ตัน	ตัน
ต้นทุน:					
ค่าพันธุ์(บาท)	20.00	10.00	10.00	-	15.00
ค่าปุ๋ย(บาท)	10.00	15.00	4.50	2.50	3.33
ค่าสารเคมี(บาท)	7.00	-	-	-	-
อื่นๆ (บาท)	5.00	12.00	1.50	2.88	11.70
ค่าแรงงาน(บาท)	45.00	40.60	21.60	12.00	24.00
รวมต้นทุน(บาท)	87.00	77.60	37.60	17.38	54.03
ผลตอบแทน:					
รายได้(บาท)	120.00	190.00	132.00	30.00	250.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	33.00	112.40	94.40	12.62	195.97

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.20 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกพืชยืนต้นของเกษตรกรพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่

หน่วย : บาท/ตัน

รายการ	พืชยืนต้น			
	ต้นปาล์มประดับ	กล้วยน้ำว้า	ถั่วฝักยาว	ผักกวางตุ้ง
หน่วย:	ตัน	ตัน	50 คร.ว.	50 คร.ว.
ต้นทุน:				
ค่าพันธุ์(บาท)	30.00	2.00	11.25	15.00
ค่าปุ๋ย(บาท)	3.50	0.40	100.00	50.00
ค่าสารเคมี(บาท)	-	-	122.41	25.00
อื่นๆ (บาท)	3.50	1.50	100.00	100.00
ค่าแรงงาน(บาท)	9.00	7.68	181.50	144.00
รวมต้นทุน(บาท)	46.00	3.90	515.16	334.00
ผลตอบแทน:				
รายได้(บาท)	50.00	24.00	1,100.00	850.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	4.00	21.10	584.84	516.00

ที่มา : จากการสำรวจ

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกตะไคร้ ซึ่งมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 4,100 บาทต่อไร่ และมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 7,900 บาทต่อไร่ ส่วนมะละกอมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 92 บาทต่อต้นและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 58 บาทต่อต้น ส่วนกล้วยน้ำว้ามีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 14 บาทต่อต้น และมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 31 บาทต่อต้น (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกพืชยืนต้นของเกษตรกรพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่

หน่วย : บาท/ต้น

รายการ	พืชยืนต้น		
	ตะไคร้	มะละกอ	กล้วยน้ำว้า
หน่วย:	ไร่	ต้น	ต้น
ต้นทุน:			
ค่าพันธุ์(บาท)	1,000.00	10.00	-
ค่าปุ๋ย(บาท)	700.00	4.00	0.50
ค่าสารเคมี(บาท)	-	-	-
อื่นๆ (บาท)	300.00	-	0.80
ค่าแรงงาน(บาท)	2,100.00	78.00	12.48
รวมต้นทุน(บาท)	4,100.00	92.00	13.78
ผลตอบแทน:			
รายได้(บาท)	12,000.00	150.00	45.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	7,900.00	58.00	31.22

ที่มา : จากการสำรวจ

สำหรับเกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กนั้นมีการปลูกพืชยืนต้นจำนวน 3 ชนิดด้วยกัน เมื่อพิจารณาต้นทุนของพืชยืนต้นพบว่า ต้นทุนทั้งหมดของกล้วยน้ำว้ามีค่าเท่ากับ 12 บาทต่อต้น และมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 19 บาท ส่วนการปลูกมะละกอนั้นมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 73 บาทต่อต้น และมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 107 บาทต่อต้น แล้วการปลูกชะอมมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 123 บาทต่อต้นและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 77 บาทต่อต้น (ตารางที่ 4.22)

All rights reserved

ตารางที่ 4.22 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกพืชยืนต้นของเกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก

หน่วย : บาท/ตัน

รายการ	พืชยืนต้น		
	กล้วยน้ำว้า	มะละกอ	ชะอม
หน่วย:	ตัน	ตัน	ตัน
ต้นทุน:			
ค่าพันธุ์(บาท)	-	10.00	15.00
ค่าปุ๋ย(บาท)	2.50	7.50	12.50
อื่นๆ (บาท)	-	5.35	18.50
ค่าแรงงาน(บาท)	9.00	50.40	76.80
รวมต้นทุน(บาท)	11.50	73.25	122.80
ผลตอบแทน:			
รายได้(บาท)	30.00	180.00	200.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	18.50	106.75	77.20

ที่มา : จากการสำรวจ

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่ที่มีการปลูกพืชยืนต้น 2 ชนิด ซึ่งจะเป็นกล้วยทั้งกล้วยหอมทองและกล้วยน้ำว้า โดยกล้วยหอมทองมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 32 บาทต่อตัน และมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 69 บาทต่อตัน ส่วนกล้วยน้ำว้ามีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 9 บาทต่อตันและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 15 บาทต่อตัน (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกพืชยืนต้นของเกษตรกรพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่

หน่วย : บาท/ตัน

รายการ	พืชยืนต้น	
	กล้วยหอมทอง	กล้วยน้ำว้า
หน่วย:	ตัน	ตัน
ต้นทุน:		
ค่าพันธุ์(บาท)	10.00	-
ค่าปุ๋ย(บาท)	5.00	2.00
อื่นๆ (บาท)	-	-
ค่าแรงงาน(บาท)	16.50	6.96
รวมต้นทุน(บาท)	31.50	8.96
ผลตอบแทน:		
รายได้(บาท)	100.00	24.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	68.50	15.04

ที่มา : จากการสำรวจ

4.4.3 พืชอายุยาว(ไม้ผล)

การปลูกพืชอายุยาว(ไม้ผล) นั้นเกษตรกรจะปลูกไว้ในพื้นที่ของตนเองมีวัตถุประสงค์คือ การจำหน่ายและบางส่วนไว้บริโภคในครัวเรือน ไม้ผลที่เกษตรกรปลูกมีหลากหลายชนิดในการศึกษานี้จะรวมถึงต้นสักไว้ในกลุ่มนี้ด้วย ส่วนพิจารณาต้นทุนไม้ผลเป็นต้นทุนต่อต้น เนื่องจากเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานนี้มีบางส่วนที่ปลูกไม่มากถึงไร่ หรือปลูกไว้บริโภคจึงคิดต้นทุนแบบต่อต้น เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานส่วนใหญ่มีอายุการปลูกไม้ผลประมาณ 5-7 ปี ซึ่งเป็นช่วงเริ่มแรกของการให้ผลผลิต ส่งผลให้ผลผลิตไม้ผลนั้นมีไม่มาก โดยที่ต้นทุนและผลตอบแทนนี้เป็นช่วงการผลิตในปี พ.ศ. 2545

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กมีการปลูกไม้ผลจำนวน 6 ชนิด ได้แก่ มะม่วงโชคอนันต์ ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ลำไย มะม่วงน้ำดอกไม้ กะทอนและมะพร้าวน้ำหอม ไม้ผลที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กปลูกนั้นเมื่อพิจารณาต้นทุนทั้งหมดแล้วพบว่า ลำไยมีต้นทุนสูงที่สุดคือ 193 บาทต่อต้น รองลงมาได้แก่ มะม่วงน้ำดอกไม้ กะทอน มะม่วงโชคอนันต์ ส้มโอ และมะพร้าว น้ำหอม ซึ่งมีต้นทุนทั้งหมดดังนี้ 125 119 89 54 และ 34 บาทต่อต้นตามลำดับ ส่วนไม้ผลที่ให้ผลตอบแทนสุทธิสูงที่สุดคือ กะทอน โดยให้ผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 181 บาทต่อต้น ผลตอบแทนสุทธিরองลงมาได้แก่ ส้มโอ มะม่วงน้ำดอกไม้ ลำไย มะพร้าวและมะม่วงโชคอนันต์ ซึ่งให้ผลตอบแทนสุทธิดังนี้ 107 100 89 86 และ 84 บาทต่อต้นตามลำดับ (ตารางที่ 4.24)

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกไม้ผลเพียง 2 ชนิดคือลำไยและต้นสักทอง ในการศึกษานี้ต้นสักทองยังไม่มีกรให้ผลผลิต โดยทั่วไปจะมีการตัดต้นสักทองเมื่อต้นสักมีอายุ 10 ขึ้นไป ซึ่งจะมีต้นทุนในแต่ละปีจะทำกับ 15 บาทต่อต้น ส่วนลำไยนั้นปี 2545 เป็นปีแรก ที่เริ่มให้ผลผลิต ต้นทุนทั้งหมดของการปลูกลำไยเท่ากับ 157 บาทต่อต้น และผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 143 บาทต่อต้น (ตารางที่ 4.25)

ตารางที่ 4.24 ต้นทุนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตไม้ผลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก

หน่วย: บาท/ตัน

รายการ	ชนิดไม้ผล					
	มะม่วง	ส้มโอ	ลำไย	กะท้อน	มะพร้าว	มะม่วง
พันธุ์:	โชคอนันต์	ขาวใหญ่	อีคอ	ปุยฝ้าย	น้ำหอม	น้ำดอกไม้
ต้นทุน:						
ค่าพันธุ์พืช (บาท)	22.31	22.00	22.38	35.00	11.67	30.00
ค่าปุ๋ยคอก/เคมี (บาท)	11.38	7.50	29.76	20.00	-	30.00
ค่าสารเคมี(บาท)	-	-	11.48	10.00	-	-
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ (บาท)	3.25	-	-	-	10.00	19.75
แรงงาน(บาท)	52.5	24.00	112.50	54.00	12.00	45.00
เครื่องจักร(บาท)	-	-	17.15	-	-	-
รวมต้นทุน(บาท/ตัน)	89.44	53.50	193.27	119.00	33.67	124.75
ผลตอบแทน:						
รายได้ (บาท/ตัน)	173.00	160.00	281.82	300.00	120.00	225.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท/ตัน)	83.56	106.50	88.55	181.00	86.33	100.25

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.25 ต้นทุนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตไม้ผลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่

หน่วย: บาท/ตัน

รายการ	ชนิดไม้ผล	
	ลำไย	ต้นสัก
พันธุ์:	อีคอ	สักทอง
ต้นทุน:		
ค่าพันธุ์พืช (บาท)	20.00	-
ค่าปุ๋ยคอก/เคมี (บาท)	20.00	-
ค่าสารเคมี(บาท)	-	-
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ (บาท)	-	5.70
แรงงาน(บาท)	93.60	9.60
เครื่องจักร(บาท)	23.50	-
รวมต้นทุน(บาท/ตัน)	157.10	15.30
ผลตอบแทน:		
รายได้ (บาท)	300.00	-
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	142.90	-

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ต้นสักยังไม่ให้ผลผลิต

เลขหมู่.....
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กนั้น มีไม้ผลจำนวน 3 ชนิดที่เกษตรกรปลูกคือ ลำไย, มะม่วงโชคอนันต์และต้นสัก ซึ่งลำไยและมะม่วงโชคอนันต์มีการให้ผลผลิตแล้ว โดยที่ต้นทุนทั้งหมดของลำไยเท่ากับ 150 บาทต่อต้น ส่วนมะม่วงโชคอนันต์มีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 80 บาทต่อต้น ส่วนต้นสักจะมีค่าต้นทุนอยู่เท่ากับ 9 บาทต่อต้น สำหรับผลตอบแทนสุทธินั้น ลำไยมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 107 บาทต่อต้น ส่วนมะม่วงโชคอนันต์มีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 70 บาทต่อต้น ส่วนต้นสักยังไม่มีผลตอบแทนสุทธิ (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 ต้นทุนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตไม้ผลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก

หน่วย: บาท/ต้น

รายการ	ชนิดไม้ผล		
	ลำไย	ต้นสัก	มะม่วง
พันธุ์:	อีตอ	สักทอง	โชคอนันต์
ต้นทุน:			
ค่าพันธุ์พืช (บาท)	15.70	-	30.00
ค่าปุ๋ยคอก/เคมี (บาท)	23.03	-	25.40
ค่าสารเคมี(บาท)	-	-	-
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ (บาท)	15.49	4.30	10.00
แรงงาน(บาท)	87.60	4.80	14.40
เครื่องจักร(บาท)	7.83	-	-
รวมต้นทุน(บาท/ต้น)	149.65	9.10	79.80
ผลตอบแทน:			
รายได้ (บาท)	256.25	-	150.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	106.60	-	70.20

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ต้นสักยังไม่ให้ผลผลิต

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่ นั้น มีชนิดไม้ผลที่ปลูกเช่นเดียวกับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็ก ซึ่งมีไม้ผลจำนวน 3 ชนิดคือ ลำไย มะม่วงโชคอนันต์และต้นสัก ซึ่งลำไยและมะม่วงโชคอนันต์มีการให้ผลผลิตแล้ว โดยที่ต้นทุนทั้งหมดของลำไยเท่ากับ 182 บาทต่อต้น ส่วนมะม่วงโชคอนันต์มีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 94 บาทต่อต้น ส่วนต้นสักจะมีค่าต้นทุนเท่ากับ 12 บาทต่อต้น สำหรับผลตอบแทนสุทธินั้น ลำไยมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 161 บาทต่อต้น ส่วนมะม่วงโชคอนันต์มีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 179 บาทต่อต้น ส่วนต้นสักยังไม่มีผลตอบแทนสุทธิ (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ต้นทุนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตไม้ผลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่

หน่วย: บาท/ตัน

รายการ	ชนิดไม้ผล		
	ลำไย	ต้นสัก	มะม่วง
พันธุ์:	อีดอ	สักทอง	โชคอนันต์
ต้นทุน:			
ค่าพันธุ์พืช (บาท)	15.68	-	30.00
ค่าปุ๋ยคอก/เคมี (บาท)	23.38	-	27.50
ค่าสารเคมี(บาท)	14.05	-	-
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ (บาท)	9.32	8.60	12.50
แรงงาน(บาท)	109.50	3.75	24.00
เครื่องจักร(บาท)	10.14	-	-
รวมต้นทุน(บาท/ตัน)	182.07	12.35	94.00
ผลตอบแทน:			
รายได้ (บาท)	343.50	-	272.50
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	161.43	-	178.50

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ต้นสักยังไม่ให้ผลผลิต

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีการปลูกไม้ผลจำนวน 6 ชนิด ได้แก่ มะม่วง โชคอนันต์ ต้นสักทอง ลำไย มะม่วงน้ำดอกไม้ กะท้อนและมะพร้าวน้ำหอม ต้นทุนทั้งหมดของไม้ผลที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กปลูกนั้นพบว่า ลำไยมีต้นทุนสูงที่สุดคือ 199.53 บาทต่อต้น รองลงมาได้แก่ กะท้อน มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงโชคอนันต์ มะพร้าวน้ำหอมและต้นสักทอง ซึ่งมีต้นทุนทั้งหมดดังนี้ 135 105 100 38 และ 7 บาทต่อต้นตามลำดับ ส่วนไม้ผลที่ให้ผลตอบแทนสุทธิสูงที่สุดคือ มะม่วงน้ำดอกไม้ โดยให้ผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 195 บาทต่อต้น ผลตอบแทนสุทธิรองลงมาได้แก่ มะม่วงโชคอนันต์ กะท้อน ลำไย และมะพร้าวน้ำหอม ซึ่งให้ผลตอบแทนสุทธิดังนี้ 125 93 74 และ 53 บาทต่อต้นตามลำดับ ส่วนต้นสักทองนั้นยังไม่ให้ผลผลิต (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.28 ต้นทุนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตไม้ผลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็ก

หน่วย: บาท/ตัน

รายการ	ชนิดไม้ผล					ต้นสัก
	มะม่วง	ลำไย	กะท้อน	มะพร้าว	มะม่วง	
พันธุ์:	โชคอนันต์	อีตอ	ปุยฝ้าย	น้ำหอม	น้ำดอกไม้	สักทอง
ต้นทุน:						
ค่าพันธุ์พืช (บาท)	25.00	22.73	41.43	25.00	25.00	-
ค่าปุ๋ยคอก/เคมี (บาท)	30.00	39.06	22.86	7.50	21.67	-
ค่าสารเคมี(บาท)	-	23.44	-	-	-	-
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ (บาท)	15.00	11.72	15.71	5.00	18.33	1.43
แรงงาน(บาท)	30.00	90.00	55.20	-	39.60	5.70
เครื่องจักร(บาท)	-	12.58	-	-	-	-
รวมต้นทุน(บาท/ตัน)	100.00	199.53	135.20	37.50	104.60	7.13
ผลตอบแทน:						
รายได้ (บาท/ตัน)	225.00	273.43	228.57	90.00	300.00	-
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท/ตัน)	125.00	73.90	93.37	52.50	195.40	-

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ต้นสักยังไม่ให้ผลผลิต

สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการปลูกไม้ผลจำนวน 5 ชนิดได้แก่ ลำไย กะท้อน มะพร้าวน้ำหอม ขนุน และส้มโอ ไม้ผลที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกนั้นพบว่า ลำไยมีต้นทุนทั้งหมดสูงที่สุดคือ 173 บาทต่อต้น รองลงมาได้แก่ กะท้อน ขนุน ส้มโอ และมะพร้าวน้ำหอม ซึ่งมีต้นทุนทั้งหมดดังนี้ 108 97 93 และ 61 บาทต่อต้นตามลำดับ ส่วนไม้ผลที่ให้ผลตอบแทนสุทธิสูงที่สุดคือ ลำไย โดยให้ผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 178 บาทต่อต้น ผลตอบแทนสุทธิรองลงมาได้แก่ กะท้อน ส้มโอ ขนุน และมะพร้าวน้ำหอม ซึ่งให้ผลตอบแทนสุทธิดังนี้ 112 87 71 และ 69 บาทต่อต้นตามลำดับ (ตารางที่ 4.29)

ตารางที่ 4.29 ต้นทุนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตไม้ผลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่

หน่วย: บาท/ตัน

รายการ	ชนิดไม้ผล				
	ลำไย	กะท้อน	มะพร้าว	ขนุน	ส้มโอ
พันธุ์:	อีตอ	ปุยฝ้าย	น้ำหอม	-	น้ำผึ้ง
ต้นทุน:					
ค่าพันธุ์พืช (บาท)	18.04	45.83	20.00	30.00	50.00
ค่าปุ๋ยคอก/เคมี (บาท)	25.22	16.67	-	17.30	10.60
ค่าสารเคมี(บาท)	21.57	-	-	-	-
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ (บาท)	-	8.33	13.80	23.00	-
แรงงาน(บาท)	96.00	37.50	27.62	27.00	32.40
เครื่องจักร(บาท)	12.61	-	-	-	-
รวมต้นทุน(บาท/ตัน)	173.44	108.33	61.42	97.30	93.00
ผลตอบแทน:					
รายได้ (บาท/ตัน)	351.26	220.00	130.00	168.75	180.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท/ตัน)	177.82	111.67	68.58	71.45	87.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.4.4 การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรเป็นกิจกรรมการผลิตอีกประเภทหนึ่งที่เกษตรกรทุกพื้นที่ทำการผลิต การศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทนของการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิด จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กเลี้ยงสัตว์ 3 ชนิดด้วยกันคือ ปลานิล, สุกร และไก่พื้นเมือง ซึ่งต้นทุนทั้งหมดของการเลี้ยงปลานิลต่อตัวคือ 2 บาท และผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงปลานิลคือ 8 บาทต่อตัว ส่วนสุกรมีต้นทุนทั้งหมดคือ 3,066 บาทต่อตัว และมีผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงสุกรคือ 934 บาทต่อตัว แล้วไก่พันธุ์พื้นเมืองมีต้นทุนการเลี้ยงคือ 44 บาทต่อตัวและผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองคือ 41 บาทต่อตัว (ตารางที่ 4.30) สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการเลี้ยงสัตว์อยู่ 2 ชนิดคือ ปลานิลและวัวเนื้อ โดยการเลี้ยงปลานิลมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 3 บาทต่อตัว และผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงปลานิลเท่ากับ 6 บาทต่อตัว ส่วนการเลี้ยงวัวเนื้อนั้นมีต้นทุนทั้งหมดของการเลี้ยงเท่ากับ 6,445 บาทต่อตัว และผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงวัวเนื้อเท่ากับ 3,555 บาทต่อตัว (ตารางที่ 4.31) สำหรับการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กนั้นมีการเลี้ยงสัตว์อยู่ 2 ชนิดเหมือนกับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่คือ ปลานิลและวัวเนื้อ ซึ่งการเลี้ยงปลานิลมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 2 บาทต่อตัว และผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงปลานิลเท่ากับ 5 บาทต่อตัว ส่วนการเลี้ยงวัวเนื้อนั้นมีต้นทุน

ทุนทั้งหมดของการเลี้ยงวัวเนื้อเท่ากับ 7,112 บาทต่อตัว และมีผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงวัวเนื้อเท่ากับ 3,888 บาทต่อตัว (ตารางที่ 4.30) สำหรับการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่มีการเลี้ยงสัตว์อยู่ 4 ชนิดด้วยกันคือ ปลานิล กบ วัวเนื้อ และสุกรเนื้อ ซึ่งการเลี้ยงปลานิลมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 3 บาทต่อตัว และผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงปลานิลเท่ากับ 5 บาทต่อตัว การเลี้ยงกบเป็นการเลี้ยงกบนาซึ่งมีต้นทุนการทั้งหมดเท่ากับ 5 บาทต่อตัวและมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 4 บาทต่อตัวส่วนการเลี้ยงวัวเนื้อนั้นมีต้นทุนทั้งหมดของการเลี้ยงวัวเนื้อเท่ากับ 7,078 บาทต่อตัว และมีผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงวัวเนื้อเท่ากับ 2,923 บาทต่อตัว ส่วนการเลี้ยงสุกรนั้นมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 2,384 บาทต่อตัว และมีผลตอบแทนสุทธิของการเลี้ยงสุกรเท่ากับ 1,116 บาทต่อตัว (ตารางที่ 4.31) สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ทั้งฟาร์มขนาดเล็กและฟาร์มขนาดใหญ่เลี้ยงสัตว์เพียงชนิดเดียวคือ ปลานิล โดยที่ต้นทุนการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่มีต้นทุนทั้งหมดที่ต่ำกว่าคือ 2 บาทต่อตัว ส่วนพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 4 บาทต่อตัว การเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่มีต้นทุนที่ต่ำกว่าทำให้มีผลตอบแทนสุทธิของเลี้ยงปลานิลที่มากกว่าด้วยคือ 6 บาทต่อตัว แล้วเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 5 บาทต่อตัวเท่านั้น (ตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.30 ต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน

กลุ่มเกษตรกร	หน่วย : บาท/ตัว						
	พื้นที่ที่ 1			พื้นที่ที่ 1		พื้นที่ที่ 2	
	ฟาร์มขนาดเล็ก			ฟาร์มขนาดใหญ่		ฟาร์มขนาดเล็ก	
รายการ	ปลานิล	สุกร	ไก่พื้นเมือง	ปลานิล	วัวเนื้อ	ปลานิล	วัวเนื้อ
หน่วย:	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว
ต้นทุน:							
พันธุ์สัตว์(บาท)	0.36	700.00	15.00	0.25	5,000.00	0.30	5,000.00
อาหารสัตว์(บาท)	1.90	1,800.00	13.21	2.50	420.00	1.75	380.00
ยารักษาโรค(บาท)	-	128.57	5.38	-	50.00	-	80.00
แรงงาน(บาท)	0.15	337.50	6.75	0.12	600.00	0.18	576.00
ซ่อมแซมโรงเรือน(บาท)	-	100.00	3.46	-	375.00	-	500.00
ต้นทุนทั้งหมด(บาท)	2.41	3,066.07	43.80	2.87	6,445.00	2.23	7,112.00
ผลตอบแทน:							
ราคา(บาท)	10.00	4,000.00	85.00	9.00	10,000.00	7.00	11,000.00
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด(บาท)	7.74	1,271.43	47.95	6.25	4,155.00	4.95	4,464.00
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	7.59	933.93	41.21	6.13	3,555.00	4.77	3,888.00

ที่มา : จากการศึกษา

ตารางที่ 4.31 ต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน

กลุ่มเกษตรกร	หน่วย : บาท/ตัว					
	พื้นที่ที่ 2			พื้นที่ที่ 3		
	ฟาร์มขนาดใหญ่			ฟาร์มขนาดเล็ก ฟาร์มขนาดใหญ่		
รายการ	ปลานิล	กบ	วัวเนื้อ	สุกร	ปลานิล	ปลานิล
หน่วย:	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว
ต้นทุน:						
พันธุ์สัตว์(บาท)	0.30	1.00	5,000.00	600.00	0.50	0.25
อาหารสัตว์(บาท)	1.20	1.67	520.00	1,000.00	3.00	2.00
ยารักษาโรค(บาท)	-	0.42	100.00	50.00	-	-
แรงงาน(บาท)	0.18	1.41	997.50	234.40	0.15	0.15
ซ่อมแซมโรงเรือน(บาท)	-	0.83	460.00	500.00	-	-
ต้นทุนทั้งหมด(บาท)	2.93	5.33	7,077.50	2,384.40	3.65	2.40
ผลตอบแทน:						
ราคา(บาท)	8.25	9.33	10,000.00	3,500.00	8.75	8.00
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด(บาท)	5.50	5.41	3,920.00	1,350.00	5.25	5.75
ผลตอบแทนสุทธิ(บาท)	5.32	4.00	2,922.50	1,115.60	5.10	5.60

ที่มา : จากการสำรวจ

4.5 สภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรผสมผสาน

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในการทำเกษตรผสมผสานพบว่า เกษตรกรมีปัญหาทั้งการผลิตและการตลาดในการทำเกษตรผสมผสาน เมื่อสรุปปัญหาจากเกษตรกรแล้วสามารถจัดหมวดหมู่ปัญหาการผลิตได้ 7 หัวข้อและปัญหาการตลาดได้ 5 หัวข้อ โดยที่เกษตรกรแต่ละรายสามารถมีปัญหาการผลิตและการตลาดได้มากกว่า 1 หัวข้อ

เมื่อพิจารณาปัญหาการผลิตของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะประสบปัญหาปัจจัยการผลิตแพงมากที่สุดโดยคิดเป็นร้อยละ 70 ของเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งเป็นปัญหาจากราคาของปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและแมลงนั้นมีราคาสูงขึ้นกว่าปีก่อนๆ ส่วนปัญหาที่เกษตรกรประสบมากรองลงมาได้แก่ การขาดแคลนแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 50 ของเกษตรกรทั้งหมด ปัญหาการขาดแคลนแรงงานนั้นเกษตรกรจะประสบปัญหาในช่วงของการปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งเป็นช่วง

ที่ต้องการแรงงานมาก แล้วปัญหาที่เกษตรกรประสบรองลงไปได้แก่ การขาดเงินทุน ผลผลิตไม่แน่นอน น้ำท่วมขัง ขาดแคลนน้ำ และศัตรูพืช(โรค/แมลง) ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.32

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาปัญหาการผลิตแยกตามกลุ่มเกษตรกรในแต่ละพื้นที่และขนาดของฟาร์ม (ตารางที่ 4.32)พบว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็ก เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กและเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่จะประสบปัญหาปัจจัยการผลิตแพงมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 62.5 85.7 และ 100 ของเกษตรกรในแต่ละกลุ่ม ปัญหาที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กพบมากรองลงไปนั้นได้แก่ การขาดแคลนแรงงาน ขาดเงินทุน ขาดแคลนน้ำและศัตรูพืช(โรค/แมลง) ตามลำดับ ปัญหาที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กที่พบรองลงมาได้แก่ ขาดเงินทุน ผลผลิตไม่แน่นอน น้ำท่วมขังและขาดแคลนแรงงาน ตามลำดับ ส่วนปัญหาที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่พบรองลงมาได้แก่ ขาดแคลนแรงงาน ขาดแคลนน้ำ ผลผลิตไม่แน่นอนและศัตรูพืช(โรค/แมลง) ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่จะประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ขาดเงินทุนและน้ำท่วมขัง ซึ่งแต่ละปัญหานั้นคิดเป็นร้อยละ 50 ของเกษตรกรในกลุ่ม สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานมากที่สุดคือคิดเป็นร้อยละ 83.3 ของเกษตรกรในกลุ่ม และปัญหาที่พบมากรองลงมาได้แก่ ปัญหาปัจจัยการผลิตแพง ขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วมขัง ตามลำดับ ส่วนปัญหาที่เกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่พบมากที่สุดนั้นมีอยู่ 2 ปัญหาคือ ปัญหาปัจจัยการผลิตแพงและการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งแต่ละปัญหานั้นคิดเป็นร้อยละ 75 ของเกษตรกรในกลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 4.32

ตารางที่ 4.32 ปัญหาการผลิตของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน

ปัญหา	กลุ่มเกษตรกร						รวม
	พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	พื้นที่ที่ 3	
	ฟาร์ม	ฟาร์ม	ฟาร์ม	ฟาร์ม	ฟาร์ม	ฟาร์ม	
	ขนาด	ขนาด	ขนาด	ขนาด	ขนาด	ขนาด	
	เล็ก	ใหญ่	เล็ก	ใหญ่	เล็ก	ใหญ่	
1. ปัจจัยการผลิตแพง	5 (62.5)	-	4 (66.7)	3 (75.0)	6 (85.7)	3 (100.0)	21 (70.0)
2. ขาดแคลนแรงงาน	4 (50.0)	1 (50.0)	5 (83.3)	3 (75.0)	1 (14.3)	1 (33.3)	15 (50.0)
3. ขาดเงินทุน	3 (37.5)	1 (50.0)	-	2 (50.0)	4 (57.1)	-	10 (33.3)
4. ผลผลิตไม่แน่นอน	2 (25.0)	-	-	1 (25.0)	3 (42.9)	1 (33.3)	7 (23.3)
5. น้ำท่วมขัง	-	1 (50.0)	1 (16.7)	2 (50.0)	2 (28.6)	-	6 (20.0)
6. ขาดแคลนน้ำ	1 (12.5)	-	1 (16.7)	-	-	1 (33.3)	3 (10.0)
7. ศัตรูพืช (โรค/แมลง)	1 (12.5)	-	-	-	-	1 (33.3)	2 (6.7)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขใน ( ) เป็นร้อยละของเกษตรกรในกลุ่ม

นอกจากปัญหาการผลิตที่เกษตรกรประสบอยู่แล้วยังมีปัญหาด้านการตลาดด้วย จากตารางที่ 4.32 พบว่าปัญหาการตลาดที่เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานพบมากที่สุดคือ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ คิดเป็นร้อยละ 60 ของเกษตรกรทั้งหมด ปัญหาการตลาดที่เกษตรกรพบมากที่สุดรองลงมาได้แก่ ปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่พอขาย, ราคาผลผลิตไม่แน่นอน, คุณภาพผลผลิตและไม่มีแหล่งรับซื้อผลผลิต ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40 23.3 13.3 และ 3.3 ของเกษตรกรทั้งหมดตามลำดับ เมื่อพิจารณาปัญหาการตลาดของเกษตรกรแต่ละกลุ่มพบว่า ปัญหาการตลาดที่เกษตรกรพบมากที่สุดในแต่ละกลุ่มยกเว้นเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่ นั่นก็คือ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดเล็กพบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำคิดเป็นร้อยละ 62.5 ของเกษตรกรในกลุ่ม ปัญหาที่เกษตรกรพบรองลงมาได้แก่ ปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่พอขายและราคาผลผลิตไม่แน่นอน สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 1 ฟาร์มขนาดใหญ่พบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำคิด

เป็นร้อยละ 50 ของเกษตรกรในกลุ่ม ปัญหาที่เกษตรกรพบรองลงมาได้แก่ ไม่มีแหล่งรับซื้อผลผลิต ส่วนเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดเล็กพบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำและปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่พอขายมากที่สุดซึ่งทั้งสองปัญหาคิดเป็นร้อยละ 50 ของเกษตรกรในกลุ่มเท่ากัน และปัญหาที่พบรองลงมาได้แก่ ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ส่วนเกษตรกรในพื้นที่ที่ 2 ฟาร์มขนาดใหญ่พบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 75 ของเกษตรกรในกลุ่ม ปัญหาที่พบรองลงมาได้แก่ ปัญหาปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่พอขาย สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดเล็กพบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.4 ของเกษตรกรในกลุ่ม ปัญหาที่พบรองลงมาได้แก่ ปัญหาราคาผลผลิตไม่แน่นอน, คุณภาพผลผลิต และปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่พอขาย ส่วนเกษตรกรในพื้นที่ที่ 3 ฟาร์มขนาดใหญ่พบปัญหาราคาผลผลิตไม่แน่นอนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.7 ของเกษตรกรในกลุ่ม ปัญหาที่พบรองลงมาได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ, ปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่พอขาย และคุณภาพผลผลิต ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.33

ตารางที่ 4.33 ปัญหาการตลาดของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน

ปัญหา	กลุ่มเกษตรกร						รวม
	พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 1	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 2	พื้นที่ที่ 3	พื้นที่ที่ 3	
	ฟาร์ม ขนาดเล็ก	ฟาร์ม ใหญ่	ฟาร์ม เล็ก	ฟาร์ม ใหญ่	ฟาร์ม เล็ก	ฟาร์ม ใหญ่	
1. ราคาผลผลิตตกต่ำ	5 (62.5)	1 (50.0)	3 (50.0)	3 (75.0)	5 (71.4)	1 (33.3)	18 (60.0)
2. ปริมาณผลผลิตมีน้อย ไม่พอขาย	4 (50.0)	-	3 (50.0)	2 (50.0)	2 (28.6)	1 (33.3)	12 (40.0)
3. ราคาผลผลิตไม่แน่นอน	1 (12.5)	-	1 (16.7)	-	3 (42.9)	2 (66.7)	7 (23.3)
4. คุณภาพผลผลิต	-	-	-	-	3 (42.9)	1 (33.3)	4 (13.3)
5. ไม่มีแหล่งรับซื้อ ผลผลิต	-	1 (50.0)	-	-	-	-	1 (3.3)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขใน ( ) เป็นร้อยละของเกษตรกรในกลุ่ม